

SZAKMAI BESZÁMOLÓ

Pályázati kiírás száma: GVH VKK/3/2009

Program elnevezése: Szerzői jog és verseny – a szerzői jog gazdaságtana

A támogatási szerződés száma: AL/1766/2009.

Kedvezményezett neve: Pécsi Tudományegyetem

Szakmai felelős neve: Dr. Szőke Gergely László

A Program befejezésének határideje: 2010. 11. 15.

A beszámoló csak részeredményre vonatkozik:¹ □

- 1. Ismertesse a Program megvalósításának menetét, írja le a végrehajtás egyes lépéseit és csatolja a végrehajtás során keletkezett fontosabb dokumentumokat! Sorolja fel a Program megvalósításában közreműködőket (a Kedvezményezett részéről vagy megbízása alapján)!**

A kutatás egy, a hazai jogirodalomban csak meglehetősen érintőlegesen megjelenő témakör első feldolgozása. Ennek következtében a kutatás legfontosabb eredménye a vonatkozó – a hazaival szemben meglehetősen gazdag – külföldi szakirodalom megismerése, áttekintése és feldolgozása volt. A rendelkezésre álló keretből bővítettük a PTE ÁJK Informatikai és Kommunikációs Jogi Kutatóintézetének szakkönyvtárát, és a beszerzett források egyúttal a kutatás elsődleges kiindulópontjai is voltak.

A kutatás eredményeit egy tanulmányban foglaltuk össze, amely két nagy témakörrel, a szerzői jog – helyenként általában a szellemi tulajdon-védelem – indokaival, gazdasági alapjaival és hatásaival, illetve a szerzői jog és a versenyjog kapcsolatával foglalkozik. A tanulmány első része a szabályozás gazdasági alapjainak elemzése után a szerzői jognak az üzleti modellekre gyakorolt hatását vizsgálja, részletesen kitérve a Google Books projekt által felvetett kérdésekre, az alternatív jogi megoldások lehetőségeire, illetve a technikai védelem lehetőségére. A versenyjogi fejezet elsősorban a szerzői jog és az erőfölénnyel való visszaélés kapcsolódási pontjait vizsgálja, és röviden kitér más versenyjogi problémákra is.

A kutatásban közreműködött dr. Szőke Gergely László, a kutatás vezetője, dr. Polyák Gábor, dr. Balogh Zsolt György, dr. Rátai Balázs valamint dr. Szalai Anita. A tanulmány szerkesztői dr. Szőke Gergely László és dr. Polyák Gábor.

- 2. Részletesen ismertesse és értékelje a Program eredményeit!**
- szakmailag / tudományos szempontból

A kutatás résztvevőit meglepte a hazai és a külföldi szakirodalom közötti mennyiségi és minőségi különbség. A kutatás végső soron a külföldi kutatási eredmények feldolgozását és adaptálását valósította meg, és ezzel megalapozta a téma további hazai kutatását. A kutatás főbb megállapításai a következők:

A szellemi alkotások gazdasági jellemzői egyrésztől sérülékennyé teszik ezeket az alkotásokat a jogosulatlan felhasználásokkal szemben, másrésztől azonban megkönnyítik az olyan üzleti stratégiák alkalmazását is, amelyek a versenytársak

¹ Amennyiben a szakmai beszámoló a Program valamely fázisában született részeredmény(ek) bemutatására szolgál, a beszámolót csak az adott részeredményre vonatkozóan kell értelemszerűen kitölteni.

kizárásához, adott esetben a fogyasztók kizsákmányolásához vezethetnek. A szellemi tulajdon-védelem innovációra gyakorolt hatásának vizsgálatában sokszor egymásnak ellentmondó eredmények születnek, de végső soron az alkotások ilyen módon történő elismerésének és gazdasági értéké formálásának mellőzhetőségét csak igen kivételesen tartják elfogadhatónak. Egyes szerzők ugyanakkor arra hívják fel a figyelmet hogy szellemi tulajdonvédelem ugyan pozitív hatással lehet új alkotások létrehozására, de az üzleti modellek esetén éppen hogy konzerválja a meglévő értékesítési modelleket, és a szellemi tulajdonvédelem hiánya az üzleti modellek innovációjával járna.

Közgazdasági szempontból a szerzői jogi szabályozás változásai kizárólag a társadalmi jólétre gyakorolt hatás alapján értékelhetők: ha az adott változás a védelem erősítésével kedvezőtlen a felhasználói oldal számára, akkor az alkotók (közvetítők) oldalán kell akkora előnnyel járnia, ami az össztársadalmi jólét szempontjából pozitív változást jelent. A szerzői jog indokoltságát a jogi és gazdasági irodalom az 1930-as évektől kezdődően folyamatos megkérdőjelezi. Az újabb kutatások a szerzői jog gazdasági modelljeinek kialakítására irányultak, amelyek célja a szerzői jog hatásainak értékelése. Egyes kutatások arra az eredményre jutottak, hogy a művek másolásának korlátozása növeli a társadalmi jólétet, és a változó piaci feltételek között is megfelelően garantálja a szerző ellentételezését. Empirikus bizonyítékok azokat az elméleti feltevéseket, amelyek a szerzői jog teljes indokolatlansága, illetve diszfunkcionális jellege mellett érvelnek, nem támasztják alá. Az üzleti modellek elemzése során arra jutottunk, hogy számos esetben a jelenlegi „hagyományos”, közvetítő szervezetek domináns szerepére épülő modellhez képest alternatív megoldások is működőképesek lehetnek. Vizsgáltuk azokat a modelleket, amelyek szerzői jogi védelem hiányában is garantálják egy mű üzleti sikerét, majd elemeztük a digitalizáció, Internet és a fájlcsere hálózatok üzleti megoldásokra gyakorolt hatását. Arra jutottunk, hogy az iparági szereplők a fájlmegosztással kapcsolatos problémákat nem elsősorban jogi eszközökkel (pl. a szerzői jogi jogsértések felderítésének és az igényérvényesítés hatékonyságának növelésével), hanem reális alternatívát kínáló üzleti modellek kialakításával képesek csak megoldani. A szerzői jog azonban – annak ellenére, hogy a szabályozás logikája, és eddigi gyakorlata egy korábbi értékesítési modellnek kedvez leginkább – önmagában és elvileg egyáltalán nem akadályozza az új üzleti modellek kialakulását, mint ahogy erre látunk is számtalan (főleg külföldi) példát.

Annak ellenére, hogy a szerzői jog alapvetően a szerző, illetve az egyéb jogosultak rendelkezési jogából indul ki, számos olyan megoldást tartalmaz, amelyek kifejezetten a felhasználók pozícióját erősítik. A szerzői jog ezen intézkedései, illetve korlátai olyan üzleti modellek kialakítását segítik, amelyek egyrészt segítik új alkotások előállítását, másrészt megkülönböztetés-mentes hozzáférést biztosítanak a kreatív alkotásokhoz. Ilyen eszközként tárgyaltuk többek között az interoperabilitási kivételt, egyes szabad felhasználási eseteket, illetve az árva művekre vonatkozó szabályozást.

A kutatás során vizsgáltuk a Google Books szolgáltatás egészen egyedi üzleti megoldásait, és szerzői jogi valamint versenyjogi hatásait. Világossá vált, hogy a Google – különösen az európai jogosultak esetén – az ingoványos jogi helyzetet alapvetően jónak mondható üzleti ajánlattal oldaná fel.

Az üzleti modellek kapcsán részletesen foglalkozunk az nyílt forrású szellemi javak és – mintegy kontrasztként a digitális jogkezelési rendszerek (DRM) kérdéskörével is.

A médiatartalmakhoz való hozzáféréssel kapcsolatban rámutattunk, hogy a közös jogkezelés – minden, a rendszerrel kapcsolatban megfogalmazható versenyjogi és egyéb aggály mellett is – a megkülönböztetés-mentes hozzáférés biztosításának fontos eszköze.

A szellemi tulajdon-védelem és a versenyjog kapcsolatát az az ellentmondás alapozza meg, hogy míg a szellemi tulajdon-védelem a kizárólagos jogok biztosítását határozza meg az innováció előmozdításának eszközeként, addig a versenyjog éppen a

versenytől, a monopol (erőfölényes) helyzetek felszámolásától várja a fejlődést. A két eltérő megközelítés a szabályozási koncepciók szembenállásához is vezet: a versenyjog érvényesítésének ára minden esetben a szellemi tulajdon-védelem korlátozása.

A szellemi tulajdon-védelem a piac-meghatározás során nem meghatározó szempont, mivel az az érintett termékre koncentrálnak. A szellemi tulajdon ugyanakkor jelentős piacra lépési akadály lehet olyan esetekben, amikor az adott terméknek kevés helyettesítője van. Különbséget kell tenni a védett technológiához vagy termékhez – szellemi tulajdonhoz – való hozzáférés és az érintett piacra való belépés között. Versengő technológiák és termékek esetén ugyanis nincs jelentősége a szellemi tulajdonhoz való hozzáférésnek, és a termékpiac szélesebb, mint a szellemi tulajdon-védelem által érintett termékkör.

A szellemi tulajdon-védelem önmagában nem jelenti gazdasági erőfölény fennállását. Az Európai Bíróság szerint az erőfölény bizonyításához minden esetben vizsgálni kell, hogy a jogtulajdonos „rendelkezik-e olyan piaci erővel, hogy megakadályozza a hatékony verseny fennmaradását az érintett piac valamely jelentős részén, figyelemmel különösen a hasonló vagy helyettesítő termékeket gyártó vagy forgalmazó vállalkozások létezésére és pozícióira”.

A szellemi tulajdon védelme számos esetben túlterjeszkedik a védett termékek pontos másolása elleni védelmen, és minden olyan, a védett termékhez hasonló termék előállítását tiltja, amely lényegében hasonló módon lényegében hasonló eredményre jut. A szerzői jogi védelem ilyen kiterjesztése figyelhető meg például a szoftverek védelmével kapcsolatban, amely a ténylegesen kódon túl a felhasználói felület kialakítását vagy éppen a menürendszert is védi. A szellemi tulajdon-védelem ilyen fejlődése már jelentősen növelheti a piacra lépési költségeket. A piacon ennek következtében csökken a helyettesítő termékek száma, és a versenytársak nem rendelkeznek megfelelő kapacitásokkal a jogtulajdonos piaci magatartásának befolyásolásához.

Önmagában az engedély megtagadása nem minősülhet erőfölénnyel való visszaélésnek, mert ez az értelmezés kiüresítené a szellemi tulajdon-védelmet; ezt az Európai Bíróság is több ítéletében megerősítette. Az engedély megtagadása, illetve az információ vagy a termék átadásának megtagadása kivételes körülmények között mégis visszaélésnek minősülhet.

A nélkülözhetetlen eszközök többszörözhetőségének hiánya eredhet a szellemi tulajdon, illetve azon belül a szerzői jog védelméből. A Bíróság kapcsolódó gyakorlatában megállapította, hogy a hozzáférés megtagadása három kumulatív feltétel teljesülése esetén minősül visszaélésnek: az elzárkózás olyan új termék megjelenését akadályozza, amely iránt potenciális fogyasztói kereslet áll fenn; az elzárkózás nem indokolt; az elzárkózás alkalmas arra, hogy egy másodlagos piacon teljesen kizárja a versenyt.

A Microsoft ügyben az Elsőfokú Bíróság e feltételeket részben átértelmezte, és alacsonyabban határozta meg a beavatkozás küszöbét. Ennek a joggyakorlatra kifejtett hosszabb távú hatásai egyelőre nem mérhetők fel.

Az erőfölénnyel való visszaélés az elzárkózáson kívül megvalósulhat árukapcsolással, vagy éppen tisztességtelen árak alkalmazásával; ezeknek az eseteknek a megítélése alapvetően követi az általános versenyjogi gyakorlatot.

A szerzői jog a fúziókontrollban és a kartelljogban is szerepet kaphat, de e területeken a szellemi tulajdon-védelem más formái hangsúlyosabban vannak jelen.

- a pályázati célkitűzésekkel összefüggésben

Az összefoglaló tanulmány pályázatban vállalt minden témakört érint, azonban az egyes témakörök súlya az eredetihez képest változhatott. Egyrészt, mivel a kutatásban résztvevők számára teljesen új kutatási témáról van szó, az egyes témakörök jelentősége és tartalma a kutatás folyamatában vált ismertté. Másrészt a feldolgozott források is jelentős iránymutatást adtak a releváns és aktuális problémák

azonosításával kapcsolatban. Ezek következtében a technológia-transzfer és a jogkimerülés kérdéseit az összefoglaló tanulmány csak érintőlegesen tárgyalja. A technológia-transzfer a szerzői jog és a verseny kapcsolatának vizsgálatánál nem releváns, mivel alapvetően más szellemi tulajdon-védelmi eszközöket érint, a jogkimerülés témaköre pedig a feldolgozott szakirodalom alapján kevésbé hangsúlyos probléma, mint azt vártuk.

- **újszerűség bemutatása**

Annak ellenére, hogy idegen nyelven meglehetősen széles szakirodalom áll rendelkezésre a vizsgált kérdésekről, a hazai szakirodalom egyes versenyjogi problémák feldolgozásán kívül az érintett problémákkal alig foglalkozik. A feldolgozott szakirodalom a legújabb külföldi tanulmányok és monográfiák mellett magában foglalja a témában sokat idézett, régebbi írásokat is. A feldolgozás újszerűségét erősíti, hogy annak során törekedtünk a közgazdasági és a jogi szempontok, illetve a szerzői jogi és a versenyjogi megközelítések ötvözésére.

- **a továbbfejlesztés lehetőségei (pl. Program kiterjesztése, további kutatás, módosítás szükségessége)**

A kutatás számos irányban nyitott a továbbfejlesztésre. A feldolgozott források számos további forrásra és problémára mutattak rá, különösen a szerzői jog gazdasági alapjainak elemzése bővíthető további közgazdaságtani forrásokkal. A szellemi tulajdon egyéb formáinak elemzése, különös tekintettel a szabadalmakra, szintén továbbfejlesztési irány lehet. Legfontosabb továbblépést a vizsgált problémák empirikus alátámasztása jelentené, amellyel alaposabban körüljárhatók lennének a szerzői jog üzleti modellekre gyakorolt hatásai, illetve a digitális tartalmak értékesítésében bekövetkező változások. További kutatási irány lehet a szellemi tulajdon menedzsment elméletének és gyakorlatának feldolgozása. A kutatásban résztvevők az elkészült tanulmányt első lépésnek tekintik, amelyet tudományos és oktatási célokból is folytatni érdemes.

- **az eredmények hasznosításának lehetőségei**

A kutatási eredmények új szempontokkal bővítik a szerzői jog jövőjéről (válságáról) szóló vitákat. Az eredmények teljes egészében publikálhatók, és a PTE alap- és továbbképzési programjaiban tananyagként hasznosíthatók. Mivel a vizsgált kérdések a nemzetközi szakirodalomban és tudományos életben is aktuális vitatémák, a kutatás résztvevői számára lehetővé teszik e vitákba való bekapcsolódást. A gyakorlatban az eredmények elsősorban a szerzői jogi szabályozás felülvizsgálatát érintő döntéseknél nyújthatnak új támpontokat.

3. Sorolja fel, és mellékelten csatolja a Programmal (annak eredményeivel) összefüggésben született tanulmányokat, kiadványokat, publikációkat, előadásokat, stb.! A Program végrehajtása mennyiben segítette a Programban résztvevők tudományos előmenetelét?

Az összefoglaló tanulmányt, illetve annak részeit egyelőre nem publikáltuk, de az egyes részek publikálását már előkészítettük. Várhatóan legalább öt tanulmány publikálására kerül sor hazai jogi szakfolyóiratokban: a szerzői jog gazdasági alapjairól, a Google Books projektről, az alternatív licenszelési eljárásokról, a DRM rendszerekről, valamint a szerzői jog és a versenyjog kapcsolatáról.

Dr. Szőke Gergely László a kutatás eredményei alapján „IP Challenges of the Google Books Projects” címmel 2010. novemberében előadást tartott Göttingben, a „2nd Göttingen International Colloquium on IT/IP and Law: Changing Intellectual Property Law – Research Perspectives” című konferencián.

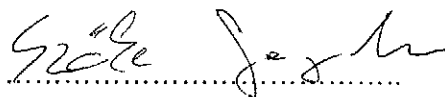
4. **Mutassa be, a Program megvalósítása mennyiben felel meg az eredeti szakmai tervnek (ütemezés, eredmények, esetleges eltérések indokai, különös tekintettel a támogatási szerződés módosítása nélkül végrehajtottakra)!**

A kutatás megvalósítása során egyrészt a kutatási tervet kellett módosítanunk, másrészt szükségessé vált a határidő egy hónappal való meghosszabbítása; mindkét módosítást szerződésmódosítással támasztottuk alá. Az eredeti kutatási terv nagyobb támogatási összeghez igazodott volna, ami egyúttal más munkamódszert is jelentett volna. A kisebb támogatás kevesebb résztvevő bevonását tette lehetővé, és ezzel meghiúsult az az eredeti elképzelés, hogy minden résztvevő egy-egy, alapvetően önálló rész tanulmányt állít elő. A módosított költségtervhez igazodó kutatási terv eredményeként azonban egy egységesebb tanulmány született, amely az eredeti célkitűzések nagy részét megvalósítja. A határidő módosítását alapvetően az elhúzódó szerződéskötés, illetve ennek következtében a források beszerzésének és a közreműködőkkel való megállapodásnak az elhúzódása tette szükségessé.

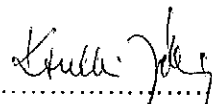
5. **Amennyiben rendelkezésre áll, csatolja a Program résztvevői / célcsoportja által készített értékelést!**

Ilyen értékelés nem áll rendelkezésre.

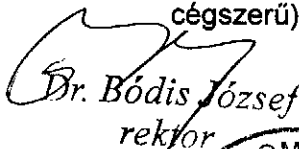
Kelt: Pécs, 2010. november 15

Szakmai felelős aláírása

Kedvezményezett (képviselőjének cégszerű) aláírása

Dr. Bódis József
rektor

Krutki Józsefné dr.
általános gazdasági
főigazgató-helyettes

